

Posudek disertační práce:

Univerzita Karlova v Praze

Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění

Mgr. Pavla Zelenková

Premonstrátský klášter a kostel sv. Jiljí v Milevsku a jejich stavební a architektonický vývoj ve středověku

Obsahem práce je komplexní průzkum, dokumentace a interpretace hodnot a významů jednoho z nejvýznamnějších českých středověkých klášterů.

Pavla Zelenková se podrobně zabývá veškerými možnými pohledy, tedy prací archeologa, historika, stavebního historika i uměleckého historika. Podrobně je sledována historie místa od zajímavých raných období (zřejmě s prastarým dřevěným sakrálním objektem) až po dobu vrcholné gotiky. Po seznámení s místem, a současným stavem bádání autorka zpracovává jednotlivé části rozlehlého a složitě narůstajícího areálu. Po popisu a shromáždění starších soudů i teorií následuje vždy autorčin vlastní závěr, který je ale okamžitě rozšířen o tolik potřebné hledání vztahů, závislostí, či analogií. Význam místa pak nutně Pavlu Zelenkovou vede i za hranice země.

Nepochybně se jedná o nejpodrobnější a vlastně první systematický pohled na klášter v Milevsku. Nutnost zabývat se širším kontextem mnohdy vede dosti daleko. V textu je pak někdy obtížnější sledovat základní spojující linii. Upřímně řečeno, nevím však, jak by bylo možné text zpřehlednit. Snad by napomohlo vložit krátké sumarizace po skončení kapitol věnovaných jednotlivým objektům. Jedná se však o možné variantní formální řešení napomáhající méně znalým čtenářům v orientaci v tak složité a zajímavé problematice.

K bádání na území kláštera nemám žádné výhrady. Při zmíněném širším pohledu by se nabízely i další srovnání. Pak by ale skutečně šlo o dějiny architektury ve střední Evropě, což téma práce rozhodně podstatně překračuje.

K úvahám o čtvercovém presbytáři doporučuji pozornosti knihu kolegy Beránka a Patrného o kostele v Kolíně, jehož raně gotický závěr měl rovněž tuto podobu. Jen okrajová poznámka ke spárám ve zdivu kostela sv. Jiljí, jež rozšiřuje dobře vedené uvažování o jejich možném účelu. Věž, zejména tak mohutná jako v tomto případě, stlačuje základy daleko podstatněji než navazující zdivo lodi. Proto je spára technologicky nutná, aby vyrovnala rozdílné poklesy těchto odlišně se chovajících částí.

Kostel sv. Jiljí je ostatně zajímavý z řady dalších důvodů. Vycházím zejména z půdorysu (obr.7), který zachycuje zcela neobvyklou východní část s rozměrnou apsidou. V textu je zmíněn patrně odpovídající úsek zdiva v severní stěně stávající sakristie. Pokud je tedy tato část ještě románská bylo by jistě zajímavé se jí podrobněji věnovat.

Součástí práce je i nesmírně užitečný katalog nalezených prvků, který autorka osobně zpracovala. Obtížná a velice záslužná práce tak umožňuje do celkových pohledů zapojit řadu detailů, které na řadě jiných objektů bohužel doposud unikají zasloužené pozornosti.

Práci doplňuje obsáhlá obrazová a plánová příloha. Ta není jen mechanicky přidaným appendixem, ale organickou součástí práce umožňující si ověřit autorčiny závěry.

Monumentální je i seznam literatury a pramenů, které bych ale možná rozdělil do dvou částí. Zejména práce o klášteře a českých souvislostech jsou velice obsažné a zřejmě plně vyčerpávající dané téma.

Před konečným vyjádřením bych chtěl zdůraznit několik bodů. Disertační práce by obecně měla zachytit určitý zásadnější problém a uvést ho v širším kontextu přesahujícím hranice naší země. Z tohoto pohledu by se mohlo zdát, že pozornost věnovaná jednomu areálu je na tento typ práce „malým soustem“. Nic není ale tak vzdálené od tohoto tvrzení, jako podoba a celková povaha posuzované práce. Autorka samozřejmě vychází v z potřebného, velice podrobného průzkumu konkrétní lokality. Tyto poznatky však nejen jako první shromáždila a utřídila, ale dále s nimi pracuje. Získané informace jsou pak základem hledání širších analogií, které nutně překračují hranice nejen regionu, ale i historických Čech.

Klášteř v Milevsku má navíc jednu pozoruhodnou vlastnost. Řada obdobných areálů měla ve středověku mnohdy jednu určující epochu přesahující a zastíňující svým významem období další. V Milevsku ale existovalo pozoruhodné předrománské, následně slavné románské období (rozpadající se navíc do několika výrazných fází), na něž navazovaly etapy vrcholně gotické. Výjimečné dobové architektonické výkony ve všech fázích tak zpracovatele nutně vedou k celkovým dějinám umění (architektury) a areál se tak stává jedním z podstatných lokalit středoevropského významu. Tím pádem odpovídá takto zaměřené bádání o Milevsku téměř ideálnímu zadání disertační práce.

Závěrečné hodnocení:

Výbornou práci velice rád doporučuji k obhajobě. Domnívám se, že po drobných úpravách v textu (možná i přeskupení některých kapitol) a snad i rozšíření obrazové přílohy, by ji bylo záhodno publikovat.

V Praze, září 2016

Ing. Petr Macek, Ph.D.